

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 9 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Kozielowicz (przewodniczący)

SSN Antoni Bojańczyk

SSN Rafał Malarski

SSN Piotr Mirek

SSN Marek Motuk (sprawozdawca)

SSN Marek Siwek

SSN Igor Zgoliński

Protokolant Edyta Demiańczuk - Komoń

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jerzego Engelkina

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 9 listopada 2021 r.,

przedstawionego na podstawie art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 1904) wniosku Prezesa Sądu Najwyższego z dnia 14 lipca 2021r. (K. Prez. (...)) o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa, występujących w orzecznictwie sądów powszechnych w zakresie dotyczącym następującego zagadnienia prawnego:

„Czy zwrot »w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania« (art. 632 pkt 2 k.p.k.) obejmuje sytuację wydania w postępowaniu ekstradycyjnym postanowienia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej, względnie czy powołany przepis stosowany *per analogiam* może stanowić podstawę do zasądzenia na rzecz

osoby ściganej zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy?,”

podjął uchwałę:

Przepis art. 632 pkt 2 k.p.k., stosowany *per analogiam* do orzeczenia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej, może stanowić podstawę do zasądzenia zwrotu wydatków poniesionych przez tę osobę w związku z ustanowieniem obrońcy.

UZASADNIENIE

Prezes Sądu Najwyższego Izby Karnej na podstawie art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2021 r., poz. 154), w związku z ujawnionymi rozbieżnościami w orzecznictwie sądów powszechnych w wykładni prawa, wniósł o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego w zakresie dotyczącym zagadnienia prawnego przedstawionego w przytoczonym na wstępie pytaniu.

W uzasadnieniu wniosku wskazano, że zaistniała rozbieżność w orzecznictwie sądowym dotyczy kwestii dopuszczalności zwrotu osobie ściganej wydatków związanych z ustanowieniem przez nią obrońcy w postępowaniu ekstradycyjnym, w którym wydano postanowienie o prawnej niedopuszczalności wydania. Na potwierdzenie istniejących rozbieżności załączono do wniosku odpisy orzeczeń sądowych, w świetle których rysują się dwa odmienne stanowiska w kwestii przedstawionego zagadnienia prawnego.

W pierwszej grupie orzeczeń przyjmuje się, że dopuszczalny jest zwrot wydatków osobie ściganej w związku z ustanowieniem przez nią obrońcy w postępowaniu ekstradycyjnym, w którym wydano postanowienie o prawnej niedopuszczalności wydania, a podstawą takiego rozstrzygnięcia jest art. 632 pkt 2 k.p.k. Stanowisko to jednak zazwyczaj nie było szeroko argumentowane, a najczęściej sądy odwoływały się albo wprost do art. 632 pkt 2 k.p.k. (postanowienie Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 14 lipca 2017 r., III Kop 64/17;

postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 1 września 2017 r., II AKz 390/17 – w którym przedmiotem rozstrzygnięcia była kwestia wysokości wydatków, jednakże utrzymano w mocy orzeczenie Sądu I instancji, w którym przyjęto, że art. 632 pkt 2 k.p.k. stanowi podstawę do zwrotu wydatków; postanowienie Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 27 lutego 2018 r., III Kop 36/18; postanowienie Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 27 lutego 2018 r., III Kop 37/18), albo stosując art. 632 pkt 2 k.p.k. w drodze analogii (postanowienie Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 14 lipca 2017 r., sygn. akt III Kop 64/17; postanowienie Sądu Okręgowego w Suwałkach z dnia 15 czerwca 2020 r., II Kop 44/19).

W niektórych z tych orzeczeń sądy odnoszą się do charakteru postępowania w przedmiocie wydania osoby ściganej, ale ów charakter nie prowadzi do decyzji o odmowie zastosowania art. 632 k.p.k. W nadmienionym postanowieniu z dnia 15 czerwca 2020 r., II Kop 44/19, Sąd Okręgowy w Suwałkach stwierdził, że w tym postępowaniu nie podlega badaniu wina, ani możliwa do wymierzenia kara, a ma ono na celu zbadanie prawnej dopuszczalności wydania i opiera się jedynie na uprawdopodobnieniu zarzutu popełnienia przestępstwa, co stwierdza się na podstawie materiałów dołączonych do wniosku o ekstradycję. W związku z brakiem przepisu odnoszącego się wprost do kosztów, są one zasądzane przy uwzględnieniu stawek właściwych dla postępowania najbardziej zbliżonego do postępowania w tym przedmiocie, czyli postępowania odwoławczego przed sądem okręgowym jako sądem I instancji, a jeśli chodzi o postępowanie odwoławcze, to według stawek właściwych dla postępowania odwoławczego przed sądem apelacyjnym.

W drugiej grupie rozstrzygnięć sądy zajmują zgoła odmienne stanowisko, zgodnie z którym art. 632 pkt 2 k.p.k. nie stanowi podstawy do zasądzenia zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy przez osobę ściganą w razie wydania w postępowaniu ekstradycyjnym postanowienia o prawnej niedopuszczalności wydania (postanowienie Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 14 grudnia 2016 r., III Kop 32/16; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15 lutego 2017 r., II AKz 35/17; postanowienie Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 października 2018 r., VIII Kop 91/17; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 stycznia 2019 r., II AKz

1096/18). Sformułowane w tych orzeczeniach argumenty odwołują się do literalnej wykładni art. 632 pkt 2 k.p.k. Skoro bowiem w tym przepisie mowa jest o wydaniu wyroku uniewinniającego oraz o umorzeniu postępowania, a postanowienie w przedmiocie niedopuszczalności wydania osoby ściganej nie należy do tej kategorii, to nie ma podstaw do zastosowania art. 632 pkt 2 k.p.k. i zasądzenia zwrotu osobie ściganej wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy. Znaczenie ma także charakter okoliczności badanych w postępowaniu w przedmiocie wydania osoby ściganej oraz charakter tego postępowania.

Sąd Apelacyjny w Warszawie w postanowieniu z dnia 10 stycznia 2019 r., II AKz 1096/18, stwierdził, że orzekając w przedmiocie niedopuszczalności wydania, „sąd polski bada jedynie przesłanki dopuszczalności wydania ściganego stronie wnioskującej i wydaje decyzję jedynie w tym zakresie. Jednoznaczne brzmienie art. 632 pkt 2 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości, że strona korzystająca z pomocy ustanowionego w sprawie obrońcy może wnosić o zwrot wydatków z tego tytułu tylko wtedy, gdy przedmiotem postępowania z udziałem takiego obrońcy jest rozstrzygnięcie o jej odpowiedzialności za zarzucany czyn, i to jedynie w przypadku wskazanych w ww. przepisie rozstrzygnięć.” Podniósł, że w jego ocenie postanowienie odmawiające wydania ściganego nie może być zrównane z orzeczeniami, o których mowa w art. 632 k.p.k. Nie stanowi ono bowiem orzeczenia kończącego postępowanie, stanowiącego merytoryczne orzeczenie o winie osoby ściganej. Kończy ono jedynie postępowanie incydentalne prowadzone w toku postępowań przygotowawczych, sądowych lub wykonawczych. Przepis art. 632 k.p.k. nie stanowi podstawy do zasądzenia zwrotu wydatków każdej sprawie, w której strona tak reprezentowana uzyskała korzystne dla siebie rozstrzygnięcie. Zdaniem tego Sądu, ani względy sprawiedliwościowe, ani potrzeba zagwarantowania prawa do obrony, nie stanowią wystarczającej przeciwwagi dla jego stanowiska.

Podobne argumenty sformułowano w postanowieniu Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 5 października 2018 r., VIII Kop 91/17, które zostało utrzymane w mocy na podstawie przedstawionego wcześniej postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Sąd Okręgowy podkreślił charakter postępowania w przedmiocie wydania osoby ściganej. Co do zasady w tym postępowaniu nie bada się stanu

faktycznego i zasadności podniesionych zarzutów, dlatego trudno je potraktować jako wyrok, a tym bardziej jako wyrok uniewinniający. Stanowi ono postanowienie kończące postępowanie, ale jedynie w zakresie stwierdzenia prawnej dopuszczalności lub niedopuszczalności wydania. Jest to postępowanie incydentalne prowadzone w trakcie innych postępowań. Poza tym, postanowienie o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej nie stoi na przeszkodzie temu, aby następnie obce państwo zwróciło się o przejęcie ścigania lub o przekazanie wyroku do wykonania. Te argumenty – w ocenie Sądu Okręgowego w Warszawie – przeczą możliwości zastosowania art. 632 pkt 2 k.p.k. *per analogiam* do postępowania w przedmiocie wydania osoby ściganej.

Podobnie w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15 lutego 2017 r., II AKz 35/17, stwierdzono, że decyzji o odmowie wydania osoby ściganej nie można zrównać z jej uniewinnieniem lub umorzeniem postępowania. Takiej podstawy nie daje wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2011 r., SK 39/09. Wykładnia *per analogiam* miałyby charakter wykładni rozszerzającej i prowadzącej - przykładowo - do orzeczenia zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy skazanemu ubiegającemu się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, jeżeli na skutek działania jego lub jego obrońcy pierwotna decyzja uległaby zmianie przed sądem odwoławczym.

W postanowieniu Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 14 grudnia 2016 r., III Kop 32/16, utrzymanym w mocy w/w postanowieniem, stwierdzono jedynie, że postanowienie o odmowie wydania osoby ściganej nie jest równoznaczne z jej uniewinnieniem oraz z umorzeniem postępowania, dlatego nie może wywoływać takich skutków w zakresie kosztów, jak wymienione orzeczenia.

W ocenie Prezesa Sądu Najwyższego Izby Karnej, rozstrzygnięcie zaistniałej w orzecznictwie sądowym rozbieżności w wykładni prawa ma znaczenie dla ukształtowania jednolitego i prawidłowego stosowania prawa przez organy wymiaru sprawiedliwości, a także dla wyjaśnienia sytuacji osób ściganych, wobec których wydano w postępowaniu ekstradycyjnym postanowienie o prawnej niedopuszczalności wydania. Powstała rozbieżność, choć nie dotyczy jakiegoś szerokiego kręgu orzeczeń, uzasadnia potrzebę skorzystania z uprawnienia

Prezesa Sądu Najwyższego, jakie przewiduje się w art. 83 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym, a mianowicie przedstawienia wniosku składowi siedmiu sędziów Sądu Najwyższego w celu rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego, z następujących powodów. Po pierwsze dlatego, że spraw ekstradycyjnych jest niewiele, a nadto, tylko w części z nich zapadają postanowienia o stwierdzeniu prawnej niedopuszczalności wydania. Po drugie, nie we wszystkich takich wypadkach osoby ścigane korzystają z pomocy obrońcy ustanowionego z wyboru, a jeżeli taki reprezentant już występuje – nie zawsze wnoszą o zwrot kosztów zastępstwa procesowego. Po trzecie wreszcie, rozbieżne orzeczenia wydawane są w różnych ośrodkach sądowych w skali całego kraju, co tym bardziej przemawia za potrzebą ujednolicenia praktyki orzeczniczej.

Prokurator Prokuratury Krajowej wniósł o podjęcie uchwały o treści: „Określone w art. 632 pkt 2 k.p.k. przesłanki nie obejmują sytuacji wydania w postępowaniu ekstradycyjnym postanowienia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej i nie stanowią podstawy - także *per analogiam* - do zasądzenia zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy w tym postępowaniu.”

Uzasadniając swoje stanowisko prokurator odwołał się do wykładni językowej art. 632 pkt 2 k.p.k., gdyż przepisy powinny być w pierwszej kolejności interpretowane literalnie. Słowom użytym w tekście prawnym należy przypisywać ich dosłowne znaczenie. Z brzmienia tego przepisu wynika natomiast, że odnosi się on do zwrotu wydatków tylko w wypadku uniewinnienia lub umorzenia postępowania. Co więcej, wszędzie tam, gdzie prawodawca przewidział potrzebę odpowiedniego stosowania tego przepisu, takie odesłanie zawarte zostało w przepisach Kodeksu postępowania karnego (przykładowo art. 634 k.p.k., art. 637a k.p.k., art. 639 k.p.k.). Takiego przepisu nie przewidziano w odniesieniu do postępowania ekstradycyjnego w rozdziale 65 Kodeksu postępowania karnego. Prokurator dodał również, że orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe z perspektywy art. 521 k.p.k. może być jedynie prawomocne orzeczenie stwierdzające prawną dopuszczalność ekstradycji (por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1996 r., I KZP 27/96; OSNKW 1997, z.

1-2, poz. 1). Z kolei postanowienie o stwierdzeniu niedopuszczalności wydania osoby ściganej ma jedynie charakter incydentalny.

Kolejny argument dotyczył kwestii rozstrzyganych w tym postępowaniu. Prokurator stwierdził, że postępowanie dowodowe w ramach procedury ekstradycyjnej nie może prowadzić do rozstrzygania odpowiedzialności karnej osoby ściganej. Orzeczenie o stwierdzeniu prawnej niedopuszczalności wydania nie rozstrzyga o zasadności zarzutów postawionych na terenie państwa, które wystąpiło o ekstradycję. W dalszej części uzasadnienia swojego stanowiska prokurator powołał się na argumentację zawartą w orzeczeniach sądów powszechnych wymienionych we wniosku Prezesa Sądu Najwyższego, w których sądy odmówiły zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy oraz na orzeczenia Sądu Najwyższego. Dodać należy, że jeśli chodzi o te ostatnie orzeczenia, to dotyczyły one zasądzenia kosztów razie wydania wyroku uniewinniającego. W tych sprawach nie było zatem potrzeby stosowania analogii. Nie wykluczono w nich jednak stosowania analogii w przypadku wydania innych orzeczeń niż wyrok uniewinniający.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Na wstępie stwierdzić należy, że z uwagi na charakter niniejszej sprawy, nie objętej zakresem art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.), w jej realiach nie aktualizowała się potrzeba odnoszenia się do kwestii dotyczących obsady sądu, odmiennie rozstrzyganej przez Sąd Najwyższy w sprawach – I KZ 29/21 (postanowienie z dnia 16 września 2021 r.), IV KZ 37/21 (postanowienie z dnia 23 września 2021 r.) i V KZ 47/21 (postanowienie z dnia 29 września 2021 r.), a także w sprawie IV KO 86/21 (postanowienie z dnia 3 listopada 2021 r.).

Zgodnie z art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 154), jeżeli w orzecznictwie sądów powszechnych, sądów wojskowych lub Sądu Najwyższego ujawnią się rozbieżności w wykładni przepisów

prawa będących podstawą ich orzekania, Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego lub Prezes Sądu Najwyższego może, w celu zapewnienia jednolitości orzecznictwa, przedstawić wniosek o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu w składzie siedmiu sędziów lub innym odpowiednim składzie. W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego i w doktrynie przyjmuje się, że podstawową przesłanką wniosku, o jakim mowa w art. 83 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, nie jest sama rozbieżność w orzecznictwie, a zwłaszcza rozbieżność wynikająca z odmiennego stosowania prawa, lecz rozbieżność w wykładni prawa. Rozstrzygnięcie rozbieżności w wykładni prawa nie jest dokonywane w tym trybie w związku z konkretną sprawą, lecz *in abstracto*, a ma służyć zapewnieniu jednolitości orzecznictwa sądowego. Dlatego przyjmuje się, że jednolita wykładnia określonej instytucji prawnej dokonywana przez sądy uniemożliwia skorzystanie z tego instrumentu (zob.: postanowienie składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., I KZP 33/04, R-OSNKW 2005, poz. 438; uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2005 r., I KZP 24/05, OSNKW 2005, z. 10, poz. 89; R. Stefański, Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych, Kraków 2001, s. 145-146).

Złożony wniosek dowodzi, że zaistniała rozbieżność w orzecznictwie sądów powszechnych w zakresie dopuszczalności zwrotu wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy w postępowaniu w przedmiocie wydania osoby ściganej, gdy zostanie wydane orzeczenie o prawnej niedopuszczalności jej wydania. Rozbieżność ta ma swoje źródło w wykładni art. 632 pkt 2 k.p.k., a zatem spełnione zostały przesłanki do wydania uchwały.

Treść sformułowanego we wniosku pytania, jak i zawarta na jego uzasadnienie argumentacja wskazują na to, iż dotyczy ono postępowania ekstradycyjnego prowadzonego na podstawie przepisów umiejscowionych w Rozdziale 65 Kodeksu postępowania karnego, w toku którego na podstawie art. 604 § 1 k.p.k. orzeczono o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej w celu przeprowadzenia przeciwko niej postępowania karnego. W tych też granicach należy odnieść się do przedstawionego zagadnienia prawnego, mimo tego, iż niektóre z załączonych do wniosku postanowień wydane zostały w trybie art. 607p § 1 i 2 k.p.k. (odmowa wykonania europejskiego nakazu aresztowania).

Przed przejściem do sedna problemu, które jest przedmiotem zagadnienia prawnego, należy poddać analizie te przepisy działu XIII Kodeksu postępowania karnego, które odnoszą się do kosztów postępowania.

Obok regulacji szczególnych zawartych w niektórych przepisach tego działu (np. art. 588 § 5, art. 607 zn, art. 611fm, art. 611fze, art. 611wj k.p.k.), ustawodawca w sposób ogólny odniósł się do kosztów w art. 614 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem, wydatki poniesione w związku z czynnościami przewidzianymi w niniejszym dziale pokrywa państwo obce, które złożyło wniosek o dokonanie czynności. Organy państwa polskiego mogą odstąpić od żądania zwrotu poniesionych wydatków, jeżeli państwo obce zapewnia wzajemność.

Z kolei w art. 615 § 2 k.p.k. przewidziano, że przepisów tego działu nie stosuje się, jeżeli umowa międzynarodowa, której Polska jest stroną stanowi inaczej (tzw. zasada pierwszeństwa norm traktatowych). Przepisy tego działu mają więc charakter subsydiarny, gdyż stosuje się je w razie nieistnienia wielostronnej lub dwustronnej umowy międzynarodowej między Polską a innym państwem, regulującej daną instytucję współpracy międzynarodowej w sprawach karnych.

Natomiast z art. 615 § 3 k.p.k. wynika, że przepisów niniejszego działu można nie stosować wobec państwa obcego, z którym Rzeczpospolita Polska nie ma w tym przedmiocie umowy, a państwo to nie zapewnia wzajemności.

Odmienne unormowania w zakresie kosztów zawarto w szeregu umów międzynarodowych, w których Rzeczpospolita Polska jest stroną, m.in. w art. 24 Europejskiej konwencji o ekstradycji sporządzonej w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r. (Dz.U.1994 Nr 70, poz. 307). Zgodnie z tym przepisem koszty związane z wydaniem, powstałe na terytorium Strony wezwanej, ponosi ta Strona. Podobnie w art.17 Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Indii o ekstradycji, podpisanej w New Delhi dnia 17 lutego 2003 r., stwierdza się, że Państwo wzywające ponosi koszty związane z tłumaczeniem dokumentów oraz transportem osoby wydawanej. Państwo wezwane pokryje wszystkie pozostałe koszty powstałe w tym Państwie na skutek postępowania ekstradycyjnego (Dz. U. z 2005 r. Nr 156, poz. 1304). Zgodnie z art. 22 Umowy między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji, sporządzonej w Waszyngtonie dnia 10 lipca

1996 r. (Dz. U. z 1999 r. Nr 93, poz. 1066 z późn. zm.), w każdym postępowaniu wynikającym z wniosku o wydanie Państwo wezwane będzie pomagać, występować w sądzie oraz reprezentować interesy Państwa wzywającego (ust.1). Państwo wzywające ponosi koszty związane z tłumaczeniem dokumentów oraz transportem osoby przekazywanej. Państwo wezwane pokryje wszystkie pozostałe koszty powstałe w tym Państwie na skutek postępowania ekstradycyjnego (ust. 2). Żadne z Państw nie będzie występowało przeciwko drugiemu Państwu z innymi roszczeniami pieniężnymi i wynikłymi z postępowań ekstradycyjnych na mocy niniejszej umowy (ust. 3).

Szczegółowe regulacje dotyczące rozliczenia tych kosztów zawarte zostały w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2002 r. w sprawie szczegółowych czynności sądów w sprawach z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego oraz karnego w stosunkach międzynarodowych (t.j. Dz.U. 2014, poz. 1657, zob. § 53 i § 54). Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia (§ 53), właściwy organ polski, który przeprowadził wnioskowaną czynność, powinien zwrócić się do właściwego organu Państwa obcego z wnioskiem o zwrot poniesionych wydatków.

Z przepisów tych wynikają relacje w zakresie ponoszenia kosztów pomiędzy państwem zwracającym się o pomoc prawną (w szerokim rozumieniu tego pojęcia) a Państwem wykonującym w ramach tej pomocy określoną czynność. Na ich podstawie nie można jednak rozstrzygnąć tego, kiedy i czy powinien zostać orzeczony zwrot wydatków poniesionych przez osobę ściganą na ustanowienie obrońcy w postępowaniu ekstradycyjnym.

Z kolei w art. 618 § 1 pkt 13, zawartym w dziale XIV Kodeksu postępowania karnego - zatytułowanym "Koszty procesu," przewidziano jedynie, że wydatki Skarbu Państwa obejmują również wypłaty dokonane z tytułu realizacji umów międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, i postępowań prowadzonych na podstawie działu XIII, także jeżeli nie zostało wydane postanowienie na podstawie art. 303 k.p.k. W tym dziale również brak przepisu, który bezpośrednio odnosiłby się do zasady ponoszenia kosztów procesu w razie wydania orzeczenia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej, w tym

do możliwości zwrotu osobie ściganej kosztów ustanowienia obrońcy w tym postępowaniu.

W świetle argumentacji powołanej w opisanych wcześniej orzeczeniach sądowych, a także przez prokuratora, o braku podstaw do zasądzenia zwrotu wydatków poniesionych przez osobę ściganą na ustanowienie obrońcy przesądza przede wszystkim charakter postępowania ekstradycyjnego oraz wydanego w jego wyniku postanowienia. Postępowanie ekstradycyjne ma charakter incydentalny, albowiem jest prowadzone w ramach toczącego się w innym Państwie postępowania karnego, zaś jego przedmiotem nie jest kwestia odpowiedzialności karnej osoby ściganej. Orzeczenie o stwierdzeniu prawnej niedopuszczalności wydania nie rozstrzyga o zasadności zarzutów postawionych na terenie Państwa, które wystąpiło o ekstradycję oraz o winie i karze osoby ściganej.

Analiza tego zagadnienia, powinna zatem wyprzedzać odniesienie do wykładni art. 632 pkt 2 k.p.k.

Niewątpliwie przedmiotem postępowania ekstradycyjnego nie jest kwestia ustalenia odpowiedzialności karnej osoby ściganej. Podkreślić jednak należy, że nie każde postępowanie, które nie jest postępowaniem zasadniczym (czyli prowadzącym do odpowiedzi na pytanie, czy oskarżony popełnił przestępstwo), stanowi postępowanie incydentalne. W teorii procesu karnego, w ramach postępowań o charakterze dodatkowym wyróżnia się nie tylko postępowania incydentalne, do których należy – przykładowo – postępowanie w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub kary porządkowej. Do kategorii postępowań dodatkowych należą także postępowania pomocnicze. Mają one na celu załatwienie spraw, które ujawniły się w czasie procesu. Należy do nich m.in. postępowanie ekstradycyjne (zob. S. Waltoś, Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2009, s. 47). Podsumowując, stwierdzenie, że postępowanie nie ma charakteru postępowania zasadniczego nie przesądza jego incydentalnego charakteru. Z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku postępowań pomocniczych. Dotyczą one spraw, które pojawiły się w trakcie postępowania, ale nie mają charakteru incydentalnego.

Właśnie za pomocniczym, a nie incydentalnym charakterem postępowania ekstradycyjnego, przemawiają następujące argumenty.

Sąd krajowy, wprowadzie na wniosek Państwa obcego, ale w ramach samodzielności i niezależności jurysdykcyjnej, przeprowadza postępowanie dowodowe i dokonuje oceny zgromadzonych dowodów przede wszystkim pod kątem istnienia (bądź braku) w sprawie bezwzględnych przeszkód ekstradycyjnych określonych w art. 604 § 1 k.p.k. Należy przy tym podkreślić, iż zgodnie z art. 615 § 2 k.p.k. przepisy zawarte w rozdziałach 64 i 65 Kodeksu postępowania karnego pełnią w stosunku do umów międzynarodowych rolę subsydiarną - mogą być stosowane, chyba że umowa międzynarodowa, której Rzeczpospolita Polska jest stroną albo akt prawny regulujący działanie międzynarodowego trybunału karnego stanowią inaczej (postanowienie SN z 3 lutego 2009 r., IV KK 367/08, OSNKW 2009, nr 6, poz. 46).

Bezwzględne przeszkody ekstradycyjne określone w art. 604 § 1 pkt 2), 3), 4), 5 k.p.k. są w znacznej części tożsame z przesłankami określonymi w art. 17 § 1 pkt 1), 2), 4), 6) i 7) k.p.k., które stanowią przeszkodę do wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Powołana analogia przeszkód procesowych prowadzi do wniosku, iż w toku postępowania ekstradycyjnego sąd krajowy w istocie dokonuje oceny prawnej dopuszczalności postępowania karnego przeciwko osobie ściganej w Państwie obcym, w oparciu o przepisy umowy międzynarodowej i prawa krajowego, a nie kwestii jego wydania, która jest przedmiotem decyzji Ministra Sprawiedliwości. Postępowanie to nie dotyczy więc okoliczności o charakterze incydentalnym, albowiem stwierdzenie istnienia którejkolwiek z bezwzględnych przeszkód ekstradycyjnych wywołuje skutek równoznaczny ze stwierdzeniem procesowej niedopuszczalności takiego postępowania. Niedopuszczalność wydania w istocie stanowi pośrednie stwierdzenie przez sąd krajowy niedopuszczalności ścigania, którego skutkiem jest faktyczna niemożność wydania w Państwie obcym orzeczenia w przedmiocie odpowiedzialności karnej osoby ściganej. Z tych też względów postanowienie o stwierdzeniu niedopuszczalności wydania osoby ściganej z powodu istnienia przeszkody ekstradycyjnej uznać można za równoważne w zakresie skutków z

postanowieniem o umorzeniu postępowania karnego z powodu stwierdzenia okoliczności wyłączającej ściganie określonej w art. 17 § 1 k.p.k.

Z kolei oceniając charakter samego postanowienia o niedopuszczalności wydania osoby ściganej, odwołać się należy do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1996 r., I KZP 27/96 (OSNKW 1997, z. 1-2, poz. 1), zgodnie z którą *„Postanowienie sądu apelacyjnego w przedmiocie stwierdzenia prawnej dopuszczalności ekstradycji (art. 533 § 1 zd. 2 k.p.k.) jest prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie sądowe w rozumieniu art. 463 § 1 k.p.k.”* Z uzasadnienia uchwały wynika jednoznacznie, że używając określenia „w przedmiocie stwierdzenia prawnej dopuszczalności ekstradycji” Sąd Najwyższy odnosił je zarówno do orzeczenia stwierdzającego dopuszczalność, jak i stwierdzającego niedopuszczalność wydania. Wprawdzie to stanowisko zostało wyrażone na gruncie przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., ale pozostaje ono aktualne w odniesieniu do oceny takich orzeczeń z perspektywy art. 521 k.p.k. (por. też: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2009 r., IV KK 461/08, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 1264).

W oparciu o powołaną wcześniej argumentację, postanowienie o niedopuszczalności wydania uznać można za „orzeczenie kończące postępowanie w sprawie”, o którym mowa w art. 626 § 1 k.p.k., albowiem faktycznie przesądza ono o niedopuszczalności prowadzenia postępowania karnego przeciwko osobie ściganej.

W piśmiennictwie trafnie wskazuje się, że sformułowane w tym przepisie określenie „orzeczenie kończące postępowanie” odnoszone jest do orzeczeń rozstrzygających o przedmiocie procesu bądź o dopuszczalności postępowania (D. Świecki, Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych, Warszawa 2018, s. 309; K. Nowicki, Ponoszenie kosztów postępowania karnego, w: M. Klejnowska (red.), Koszty procesu w sprawach karnych. Tom XVIII Systemu Prawa Karnego procesowego, Warszawa 2018, s. 525). Określane jest w ten sposób każde orzeczenie, które ma choćby potencjalną zdatność do tego, aby stało się ostatnim słowem w danej sprawie, a więc niezależnie od tego, czy podlega ono jeszcze zaskarżeniu (zob. M. Cieślak, Z. Doda, Przegląd orzecznictwa Sądu

Najwyższego w zakresie postępowania karnego (I półrocze 1977 roku), Palestra 1978, z. 1, s. 35).

Orzeczenie stwierdzające prawną niedopuszczalność wydania osoby ściganej spełnia to kryterium. Nie ma znaczenie fakt, że nie rozstrzyga ono merytorycznie o odpowiedzialności określonej osoby, gdyż przepis art. 626 § 1 k.p.k. nie zawiera takiego wymogu.

Skoro postanowienie stwierdzające prawną niedopuszczalność wydania osoby ściganej można uznać za orzeczenie kończące w sprawie, a brak przepisu, który określałby zasady ponoszenia kosztów w razie jego wydania, to stwierdzić należy wystąpienie luki prawnej. Ta luka ma charakter konstrukcyjny, gdyż jej wypełnienie pozwoli na dokonanie czynności konwencjonalnej (w tym przypadku – wydania orzeczenia o kosztach procesu) w związku z tym, że ustawodawca nie określił niezbędnych elementów realizowania kompetencji przyznanej do dokonania tej czynności konwencjonalnej (w tym przypadku – zasady, w oparciu o którą zasądzane są koszty procesu; por. na temat luk konstrukcyjnych A. Choduń, M. Zieliński, Rozdział 20. Wykładnia prawa karnego procesowego, w: P. Hofmański (red.), Zagadnienia ogólne, tom I, część 2, System Prawa Karnego Procesowego, Warszawa 2013, s. 601-602). Dla uzupełniania takiej luki prawnej wykorzystywane jest wnioskowanie *per analogiam* (określane również jako wnioskowanie *analogia legis*). Polega ono na takiej interpretacji określonego przepisu, że „odtwarza się z niego normę odnoszącą się nie tylko do A, ale i do podobnego A' ” (A. Choduń, M. Zieliński, *ibidem*).

Spośród przepisów dotyczących zasad ponoszenia kosztów w postępowaniu przed sądem I instancji z oskarżenia publicznego art. 632 pkt 2 k.p.k., dotyczący zasądzenia kosztów w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania, odnosi się do sytuacji procesowej zbliżonej do tej, w której wydane zostaje postanowienie o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej.

Odnosząc się w tym miejscu do argumentów podnoszonych w orzeczeniach, w których sądy opowiedziały się przeciwko zastosowaniu art. 632 pkt 2 k.p.k. i orzeczeniu o zwrocie osobie ściganej wydatków związanych z ustanowieniem obrońcy w tym postępowaniu, to nie ma wątpliwości, że zgodnie z literalnym

brzmieniem tego przepisu odnosi się on do uniewinnienia lub umorzenia postępowania. Dokonując wykładni przepisów prawa procesowego konieczne jest jednak uwzględnianie także rezultatów innych rodzajów wykładni (zob. więcej na ten temat T. Grzegorzczak, Kilka uwag o potrzebie sięgania do wykładni systemowej i funkcjonalnej w procesie wykładni przepisów prawa w sprawach karnych, w: W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego, pod red. A. Choduń, S. Czepita, Szczecin 2010, s. 399-410). Poza tym, określone brzmienie art. 632 pkt 2 k.p.k. samo w sobie nie wyklucza możliwości odtwarzania na jego podstawie normy prawnej w związku z wystąpieniem luki prawnej w przepisach Kodeksu postępowania karnego.

Wbrew twierdzeniom zawartym w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15 lutego 2017 r., II AKz 35/17, i w postanowieniu Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 10 stycznia 2019 r., II AKz 1096/18, za przyjęciem takiej wykładni przemawia zarówno konieczność zapewnienia osobie ściganej pełnej realizacji konstytucyjnego prawa do obrony, jak i tzw. „względy sprawiedliwościowe.” W tym zakresie warto powołać orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, które wprawdzie nie dotyczyło badanego problemu, ale zostały w nim sformułowane argumenty stanowiące rezultat wykładni art. 632 pkt 2 k.p.k. z perspektywy art. 2, art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, mające znaczenie dla stosowania tego przepisu *per analogiam*, jako podstawy ponoszenia kosztów postępowania w razie wydania orzeczenia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej. W wyroku z dnia 23 maja 2005 r., SK 44/04 (OTK-A 2005, z. 5, poz. 52) Trybunał Konstytucyjny stwierdził m.in., iż *„Państwo musi ponosić ryzyko podejmowanych czynności organów procesowych i przejmować obciążenia finansowe, które z tych czynności wynikają. Proces nie byłby sprawiedliwy w rozumieniu [art. 45 ust. 1](#) Konstytucji, gdyby jego kosztami - zwłaszcza wtedy, gdy zostały one spowodowane wadliwymi lub ze względów prawnych zbędnymi czynnościami procesowymi - obciążany był obywatel, który dochodzi należnej mu od państwa ochrony prawnej.”*

Natomiast w wyroku z dnia 26 lipca 2006 r., SK 21/04 (OTK-A 2006/7/88), Trybunał Konstytucyjny stwierdził m.in., że: *„....prawo do obrony jest naruszane, gdy skorzystanie z niego, nawet w minimalnym zakresie jednego obrońcy, musi być*

przedmiotem kalkulacji ekonomicznych.(...)Trybunał Konstytucyjny potwierdza, że w państwie prawnym zasadą powinno być obciążanie kosztami postępowania tej ze stron, która w jego toku nie zdołała utrzymać swojego stanowiska” (zob. też: wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 18 października 2011 r., SK 39/09, OTK-A 2011/8/84; z dnia 29 czerwca 2010 r., sygn. P 28/09, OTK ZU nr 5/A/2010, poz. 52 i wskazane tam orzecznictwo).

Argumenty konstytucyjne, wynikające z powołanych orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, mają odpowiednie odniesienie do postępowania ekstradycyjnego zakończonego postanowieniem o stwierdzeniu prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej w celu przeprowadzenia przeciwko niej postępowania karnego.

W wypadku zaistnienia jednej z bezwzględnych przeszkód ekstradycyjnych określonych w art. 604 § 1 k.p.k. lub umowie międzynarodowej, postępowanie ekstradycyjne przeciwko osobie ściganej nie powinno być wszczęte i prowadzone, albowiem z mocy tych przepisów wynika jego niedopuszczalność. Postanowienie sądu krajowego o niedopuszczalności wydania ma charakter deklaratoryjny, albowiem potwierdza fakt istnienia tej przeszkody i niedopuszczalność wydania. Postępowanie ekstradycyjne jest więc następstwem wadliwych lub - ze względów prawnych - zbędnych czynności procesowych podjętych przez organ Państwa obcego lub krajowego, a zatem Państwa te w ramach ponoszonego ryzyka i zawartych umów, winny przejmować wszystkie obciążenia finansowe, które z tych czynności wynikają, a więc także koszty procesu. Obciążenie w takim wypadku kosztami zastępstwa procesowego osoby ściganej (będącej „stroną wygraną”), narusza podstawowe zasady konstytucyjne, a mianowicie zasadę sprawiedliwego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), zasadę demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) oraz zasadę równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP). Ponadto świadomość braku możliwości odzyskania kosztów obrony może zmuszać osobę ściganą do kalkulacji ekonomicznych i ostatecznie do rezygnacji z pomocy obrońcy, która to okoliczność według standardów konstytucyjnych stanowi naruszenie prawa do obrony, zagwarantowanego w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. W niektórych sytuacjach (np.: azylant, uchodźca, osoba prześladowana ze względów politycznych) istnieje niebezpieczeństwo, że fakt ten

może być wykorzystany przez Państwo obce występujące z wnioskiem o ekstradycję, jako dodatkowy środek represji.

Na zakończenie warto dodać, że podobny proces odtwarzania na podstawie art. 632 pkt 2 k.p.k. normy prawnej mającej zastosowanie do innych orzeczeń, niż wynikające z literalnego brzmienia tego przepisu, dokonywany był w przypadku zasądzenia kosztów z tytułu ustanowienia pełnomocnika, poniesionych w postępowaniu toczącym się na podstawie ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz.U. 2021 poz. 1693) do czasu zmiany art. 13 tej ustawy nowelizacją z dnia 30 sierpnia 2019 r. (Dz.U. 2019 poz. 1952). W wyroku z dnia 30 września 2013 r., IV KK 159/13 (Lex nr 1378174), Sąd Najwyższy stwierdził, że: *„Uznanie zasadności roszczenia osoby represjonowanej za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, będące równoznaczne ze stwierdzeniem niezgodnego z prawem działania organu państwa i zrównujące w skutkach z uniewinnieniem, wywołuje także materialnoprawne skutki w zakresie kosztów, konsekwencją których jest obowiązek zwrotu przez Skarb Państwa wydatków zastępstwa adwokackiego z tytułu ustanowienia pełnomocnika z wyboru.”* (podobnie: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lipca 2015 r., WA 7/15, Lex nr 1755926; zob. również: wyroki: Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., IV KK 137/11, OSNKW 2011/11/105; Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2012 r., II AKa 402/11, Lex nr 1109535 oraz postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 30 marca 2016 r., II AKa 24/16, OSAW 2016/2/341 dotyczące postępowania lustracyjnego).

Reasumując należy stwierdzić, iż przepis art. 632 pkt 2 k.p.k., stosowany *per analogiam* do orzeczenia o prawnej niedopuszczalności wydania osoby ściganej, może stanowić podstawę do zasądzenia zwrotu wydatków poniesionych przez tę osobę w związku z ustanowieniem obrońcy.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak na wstępie.

